

POLÍTICA BARCELONA - 29 novembre 2017 7.06 h

ELS AFRANCESATS I LIBERALS DEMÀ: ELS CARLINS

El segle de l'exili

- Ja des d'abans de la fi de la guerra del Francès (1808-1814), molts catalans es van veure obligats a fugir de la persecució iniciada per Ferran VII
- L'emigració del 1814 representarà l'inici d'un període d'inestabilitat política i de canvis constants de torna que provocaran un degoteig permanent d'exiliats polítics, majoritàriament liberals

A l'esquerra, gravat que representa l'entrada dels francesos a Barcelona el 1808; a la dreta, fragment del panell ceràmic, a la plaça Garriga i Bachs de Barcelona Foto: ARXIU.

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

TREBALLS DE LA SECCIÓ DE FILOSOFIA I CIÈNCIES SOCIALS. IX

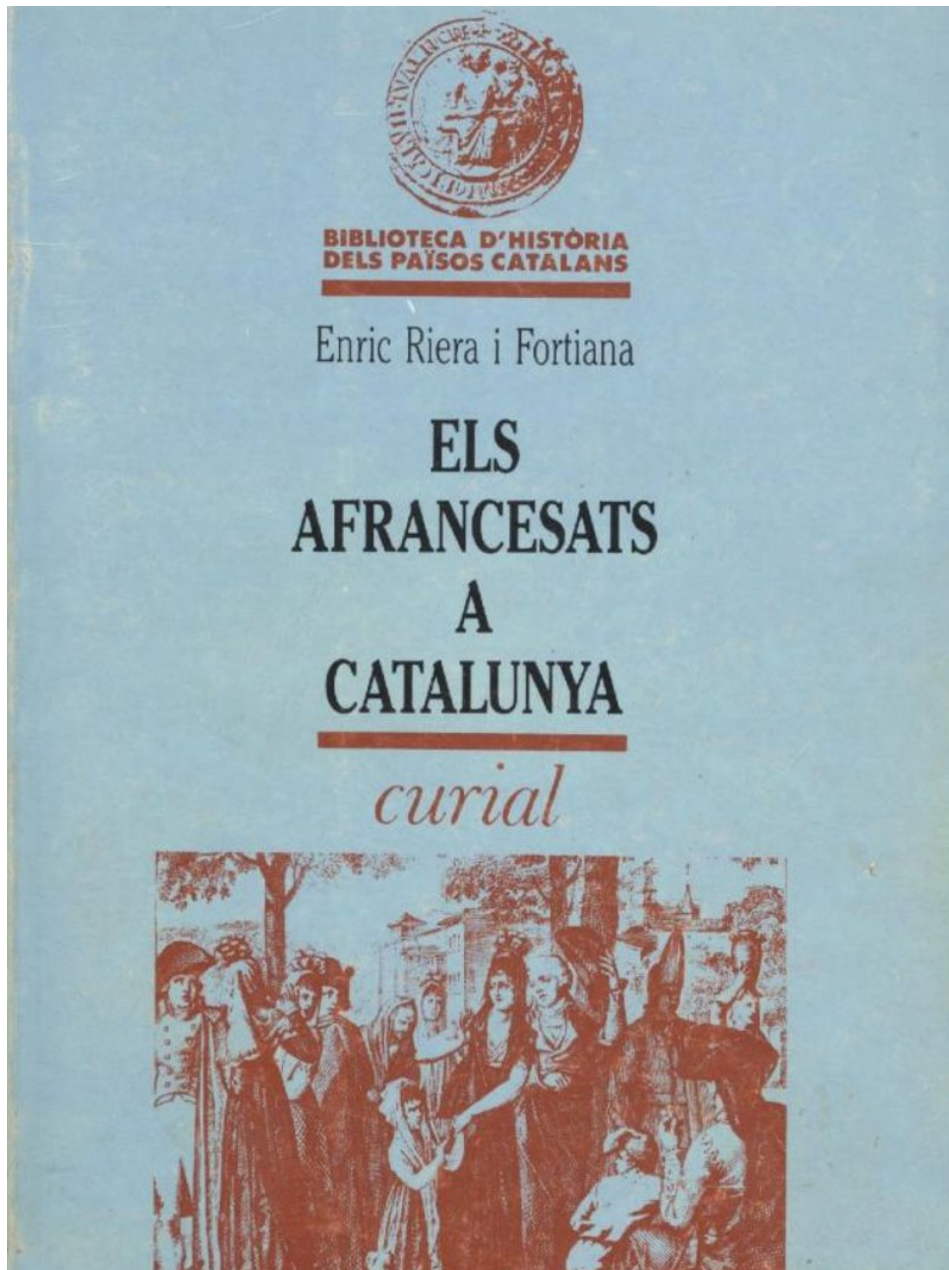
LLUÍS M. DE PUIG I OLIVER

TOMÀS PUIG: CATALANISME
I AFRANCESAMENT

PREMI NICOLAU D'OLWER, 1978

BARCELONA
1985

El segle de l'exili Foto: Arxiu.

El segle de l'exili Foto: Arxiu.

Un quadre de Ribó va representar O'Donnell durant el setge de la Bisbal Foto: AJUNTAMENT DE LA BISBAL.

PERE BOSCH I CUENCA - BARCELONA

La imatge que ens ha arribat de l'exili apareix indissociablement lligada a la diàspora del 1939, molt present en la memòria familiar i col·lectiva del país i d'unes dimensions inèdites. Malgrat tot, és durant el segle XIX quan l'exili esdevé un element gairebé definitori. L'escriptor Eugenio de Ochoa,

Poc després de la fi de la guerra del Francès, la repressió va afectar els afrancesats i els liberals

en un article titulat

Emigrados (1845), afirmava que “*los hombres que más la honran en virtud, en letras y en armas han comido en alguna época de su vida el pan amargo del destierro*”. Aquest pa amarg va afectar catalans de totes les tendències polítiques: afrancesats, liberals, carlins, demòcrates, republicans, anarquistes... En bona part, la presència de l'exili com una realitat quotidiana té a veure amb la inestabilitat política d'aquell segle, marcat per un estira-i-arronsa constant entre liberalisme i absolutisme que es va dirimir a cops de sabre, ja fos a través de *pronunciamientos* (una paraula que, significativament, no té traducció en cap altra llengua) o de guerres (fins a sis n'hi va haver en aquell segle, cinc de les quals, civils). La major part d'aquests conflictes es van concentrar en la primera meitat del segle, quan Catalunya va viure en una situació de permanent inestabilitat. La proximitat de la frontera i la complexitat social del nostre país van fer que aquest fenomen fos tan freqüent com difícil de quantificar. Segons algunes estimacions, més de 50.000 catalans es van veure empesos a abandonar el país per algun o altres motiu. La major part d'aquests es van establir a França; i, en menor mesura, en altres territoris com ara Anglaterra, Amèrica o els Països Baixos. Però, més enllà d'aquesta dimensió quantitativa, l'exili també es va convertir en una via de penetració de noves idees polítiques i culturals. Un dels historiadors que millor definirà la dimensió humana de l'exili català serà Ferran Soldevila, que deixarà escrit: “Homes obligats a expatriar-se per evitar càstigs o perills, que lluiten a l'estranger pels seus ideals, per les seves ambicions o per les seves conveniències; que s'arrosseguen sovint en una vida plena de privacions i d'adversitats, i que esperen en l'enyorança l'hora del retorn a la pàtria (...). Si alguns, per les seves professions, poden adaptar-se i encara triomfar, la majoria no fan res més que vegetar obscurament. Alguns, malgrat tot, enmig de llurs patiments, s'enriqueixen d'experiències de tota classe, prenen contacte amb corrents polítics i socials, literaris, artístics i científics, reben influències que mai haurien pogut rebre sense sortir del país.

La primera onada

La guerra del Francès marca l'inici d'una etapa d'instabilitat política, de pugna permanent entre l'absolutisme i el liberalisme, majoritàriament dirimit a través de la via militar. I el nostre país no en restarà al marge. Ja durant la guerra va haver-hi un munt de catalans que van creuar la frontera; els uns, per iniciativa pròpia, ja fos fugint de la misèria o de la guerra, com a desertors de les tropes resistents; els altres, com a presoners de l'exèrcit napoleònic, desplaçats per reduir la resistència. Alguns d'aquests presoners s'incorporaran a batallons de treballadors i d'altres s'allistaran a la legió portuguesa. Però és a partir del 1813, a les acaballes de la guerra, quan es produeix una onada considerable d'exiliats que travessen la frontera per cercar la protecció imperial. Molts d'aquests afrancesats es van veure obligats a exiliar-se davant la persecució iniciada per Ferran VII, que no va dubtar a posar en el mateix sac afrancesats i liberals. De les 12.000 famílies (unes 30.000 persones) que van haver de marxar cap a l'exili per haver col·laborat amb l'administració napoleònica, el 79% procedien del funcionariat de l'administració i de la classe política, i gairebé una quarta part eren militars. La fugida va ser tan massiva que el capità general de Catalunya, Francesc de Copons, va publicar un ban per intentar aturar els rumors que estava essent massa tebi a l'hora de controlar aquesta sortida; i, fins i tot, que s'estaven lliurant salconduits per facilitar aquesta sortida. En el ban, publicat el 2 de març del 1814, es remarcava: *“La autoridad con que salen de Barcelona y de otros puntos ocupados por el enemigo diferentes individuos españoles que por los encargos y empleos que han obtenido del gobierno intruso se han hecho acreedores de la execración de todos los buenos ciudadanos.”* La repressió va fer que els afrancesats desapareguessin com a grup polític, tot i que la majoria acabarien formant part de la dreta liberal. En tot cas, l'emperador Napoleó es mostrà generós amb els catalans que havien donat suport als francesos i fins i tot va organitzar un servei de socors coordinat pel ministre d'Afers Estrangers.

Ben aviat, als afrancesats s'hi van afegir els liberals. De des bon començament, Ferran VII va deixar clar que no estava disposat a fer cap concessió a aquells que defensaven la

Constitució aprovada a Cadis el 1812 i va declarar aquella norma *“nula y de ningún valor ni efecto, ahora ni en tiempo alguno, como si no hubiesen pasado jamás tales actos, y se quitasen de en medio del tiempo”*. El rei absolutista no només va voler esborrar tot rastre de la Constitució, sinó que va iniciar una repressió ferotge contra tots aquells que la defensaven. De fet, l'emigració del 1814 representarà l'inici d'un període d'inestabilitat política i de canvis constants de torna que, com acostuma a succeir, provocaran un degoteig permanent d'exiliats polítics, majoritàriament liberals. A finals d'aquell any hi havia uns 2.000 refugiats catalans a França, la major part dels quals establerts als departaments del sud. Amb la caiguda de Napoleó, alguns van intentar tornar, però les mesures repressives imposades per Ferran VII van fer que aquesta opció esdevingués inviable. La situació encara s'agreuja més el 1815, amb un reial decret que enduria la repressió i que provocà una onada de d'entre 3.500 i 4.000 catalans que es repartiren majoritàriament per Europa.

La proclamació de la Constitució de Cadis i l'inici de l'anomenat trienni liberal el 1820 permetran en retorn de bona part d'aquests exiliats, si bé no serà fins al decret d'amnistia del 26 de setembre que podran fer-ho amb plenes garanties. El canvi de tornes també provocarà una reversió de l'exili, tal com succeirà el 1936 i el 1939. En tres anys, mig miler de catalans, majoritàriament eclesiàstics, creuaran la frontera per establir-se a França. La restauració de l'absolutisme el 1823 desfermarà una nova onada repressiva. Segons Josep Fontana, només entre el 1823 i el 1823 hi hagué més de 2.000 assassinats per raons polítiques a Catalunya. La situació tornà a capgirar-se el 1832, amb Ferran VII a les acaballes. A finals d'aquell any, el govern aprovarà una àmplia amnistia que va permetre el retorn de bona part dels exiliats liberals. Alguns d'aquests van fer-ho imbuïts dels nous aires que bufaven a Europa i es van començar a decantar cap a un liberalisme obertament democràtic i, en alguns casos, fins i tot republicà i socialitzant.

El camí invers

El nostre país no només ha estat un punt de sortida d'exiliats, sinó també d'arribada. A conseqüència de la Revolució Francesa, des del 1789 el nostre país va rebre una riuada considerable de més de 2.000 exiliats reialistes que fugien del procés revolucionari. L'escriptor Carles Rahola va dedicar una conferència a aquesta riuada de reialistes francesos que van establir-se majoritàriament a l'Empordà i evocava "les corrues d'emigrants que van obrint-se pas pels Pirineus, amb l'esguard horroritzat de les visions passades, amb l'esglai al cor!".

EL ROSTRE DE L'EXILI

Tomàs Puig i els vents de la Revolució Francesa

Un quadre de Ribó va representar O'Donnell durant el setge de la Bisbal Foto: AJUNTAMENT DE LA BISBAL.

L'any 1922, el periodista Carles Rahola va publicar una breu biografia de Tomàs Puig (Figueres, 1771 -1835). Fins aleshores, els cronistes gironins havien blasmat aquest personatge que, durant la guerra del Francès, havia estat corregidor de Girona i, per tant, havia apostat per la transformació del país d'acord amb els vents de la Revolució Francesa. Rahola, que veia en Puig un ferm defensor del progrés, va tornar a referir-s'hi en els seus *Estudis napoleònics*, en els quals es comprometia a "tornar-ne a parlar en un altre treball de conjunt, del qual disposem d'un bon nombre de documents inèdits del seu arxiu". No va poder fer-ho. Un any després d'aquella referència, Rahola era afusellat pels franquistes.

Des d'aleshores, Tomàs Puig ha estat reivindicat per altres historiadors, que l'han destacat com "un dels més entusiastes partidaris de França" i han donat valor a "les seves tendències catalanistes". Fa alguns anys, Lluís Maria de Puig va reprendre el tema amb una tesi de llicenciatura excel·lent en la qual també reivindicava el seu llegat. És a partir dels seus treballs que sabem que, com a mínim durant la guerra Gran (1792-1795), Tomàs Puig s'havia decantat per "ser apòstol dels sometents quant los francesos van entrar a Besalú". Però, alguns anys després, va anar rebent influències i convertint-se en un addicte de Napoleó.

Malgrat l'obsessió de Carles IV per evitar el contagi francès, la proximitat de la frontera convertia l'Empordà en un focus d'entrada inevitable de les idees de la il·lustració i els principis igualitaris de la Revolució Francesa. De fet, els seus papers deixen constància de visites sovintejades a Prada, el Voló o Perpinyà. En tot cas, el viatge més determinant és el que va emprendre l'estiu del 1804, quatre anys abans de la invasió francesa. Durant més de 6 mesos va visitar França, Bèlgica, Holanda i Anglaterra. Alguns mesos després d'aquest periple ja era obertament coneguda *"la opinión de Puig en favor de los franceses, de su gobierno, y su admiración por el grande Napoleón"*. En una carta adreçada a un amic anònim, ell mateix es mostrava admirat per la *"revolución política (la francesa) que empezaría a obrar en ella las grandes novedades que deben regenerar esta parte de Europa, España, y darle una nueva existencia política a impulsos de las reformas"*.

Des de l'endemà mateix de l'ocupació francesa, Tomàs Puig va col·laborar amb l'invasor. Aquesta actitud va provocar que ben aviat fos empresonat i torturat per un grup de *"fascinerosos"*. Alliberat per les tropes franceses, va ser nomenat alcalde de Figueres i cap del corregiment de Girona. I va organitzar personalment l'administració francesa i les partides de caragirats que ajudaven els francesos. Va defensar la llengua catalana i inspirà la política catalanitzadora del mariscal Augereau. Poc després del retorn de Ferran VII va emigrar a Perpinyà *"para evitar hallarse entre los desordenes que podían sobrevenir"*; i, poc després, s'establí a Montpeller, on estudià ciències naturals. Tornà el 1816, però no pogué recuperar els seus béns

fins al 1821; en bona part, perquè el corregidor de Girona li havia ocupat personalment la casa. Deixà la política i va morir el 1834.

PUBLICAT A

**El Punt
Avui.
Comarques
Gironines**

29-11-2017,
Pàgina 14

**El Punt
Avui.
Barcelona**

29-11-2017,
Pàgina 14

**El Punt
Avui. Camp
i Ebre**

29-11-2017,
Pàgina 14

**El Punt
Avui. Lleida**

29-11-2017,
Pàgina 14

**El Punt
Avui.
Maresme**

29-11-2017,
Pàgina 14

**El Punt
Avui.
Catalunya
Central**

29-11-2017,
Pàgina 14